

ära och anseende genom att ha snygga och välvårdade anställda. Han komponerade därför en gruvarbetareuniform att användas på fritid. Den användes även av befälet och tillhandahölls för en billig penning. Men följden blev, att man i ökad omfattning kunde identifiera gruvarbetarna bland alla dem, som låg redlost berusade i dikena, och uniformen indrogs snart nog.

Langare uppträdde talrikt på platser, där avståndet till större samhällen gjorde denna hantering lönsam. Från uppbyggnadstiden i Gällivare berättas, att langarnästena var mycket talrika och medförde svåra störningar trots polisens ansträngningar. Gruvarbetarkåren tyckte slutligen att det gick för långt och marscherade i samlad trupp och rev ned alla kända langarnästen, varefter langarna måste ge sig iväg. Man kan här erinra sig Gustav II Adolfs förordning för Kopparbergsmännen 1621, där det beträffande detta heter "... Ty therefore försummas många Grufweskit och arbete; ther man och någon finnandes warder uti the små Stugor kring om

Grufwan, som säljer Öhl eller Bränwin, skola strax omkull rifwas; ty för theras skull (thet Gud nådeligen afwärje) kan mycken olycka upkomma".

Boken ger därjämte en mångsidig och ofta skrämmande skildring av de sociala förhållandena i gruvsamhällena på den tiden. Vid nya gruvor bodde man länge i kojor av torv, dynamitlådor o. dyl., varav många bilder finns i bokens rika bildmaterial.

Man kan nog säga, att de 18 berättarnas minnen av självklara skäl är ganska likartade. Dåliga förtjänster, nöd och trångboddhet, alkoholmissbruk återkommer och ger i början ett intryck av enformighet. Men var och en bidrar dock med någon ny detalj och en del ger ur kulturhistorisk synpunkt mycket värdefulla skildringar av gruvarbetarnas liv i helg och söcken. Boken som helhet ger en intressant exposé av industriell och social utveckling inom gruvhantering och gruvsamhällen.

Aderförkalkning och matfett

Under senare år har i pressen en livlig men delvis förvirrad diskussion i detta ämne förts. I nr 3 för 1960 av *Tidskriften Näringsforskning* refereras en sammankomst som ett antal framstående nordiska forskare inom hithörande område hade i början av juni 1960. Sammanställningen av deras föredrag ger den vederhäftigaste upplysningen om vetenskapens nuvarande ståndpunkt i hithörande frågor. Professor Bengt Borgström, Lund, ger en kort översikt över fettämnenas uppsugning och transport i organismen. Fettsyornas transport från fettdepåerna tycks enligt senaste forskning försiggå med hjälp av en koppling till äggvitämnen, och en snabbare mobilisering av sådant fett från depåerna sker vid bristande tillgång på druvsocker för cellernas energibehov t. ex. vid svält. Vid god tillgång på druvsocker i blodet minskar utflödet av fett från depåerna. Vid denna utsädningsmekanism är en rad hormoner inblandade och mekanismen är ännu till stora delar okänd. Docenterna Norman och Sjövall i Stockholm refererar hur fettämnet kolesterol delvis omvandlas till gallsyror och utsöndras som sådana. Kolesterol är det fettämne

som stått i centrum för diskussionen om åderförkalkning. Genom ändring av dieten men också genom att påverka tarmens bakterieflora med antibiotica kan utsöndringen av gallsyror ändras och därmed också blodets halt av kolesterol. Professor Malmros i Lund berör en undersökning som pågår på hans klinik av de olika omättade fetternas inflytande på åderförkalkningen hos kaniner. Brist på den omättade fettsyran linolsyra, ökar hos kaninerna kolesterolhalten i blodet och påskyndar också utvecklingen av åderförkalkning. Om kosten innehåller rikligt med mättade fettsyror särskilt med korta kolkedjor (t. ex. i smörfett) behövs mera linolsyra för att hålla kolesterol nere på normala värden och skydda mot åderförkalkning. Dessa resultat har vunnits på kanin men undersökningar pågår nu för att avgöra om även den mänskliga åderförkalkningen är en bristsjukdom framkallad av brist på linolsyra. Professor Holman från Minnesota har med hjälp av en ny bestämningsmetod av omättade fettsyror i vävnader fastställt att en mängd av linolsyra motsvarande cirka 1 procent av kaloriintaget förefaller vara ett minimum för att

bristsymtom icke skall uppträda. Dessa iakttagelser har gjorts på djur och spädbarn. Det förefaller där som om en ökning av det mättade fett skulle öka behovet jämväl av linolsyra och hos den vuxna människan finns det anledning att antaga att linolsyrebehovet är väsentligt högre därför att konsumtionen av mättade fettsyror är det. Professor Nicolaysen från Oslo har funnit att torskleverolja och andra fiskleveroljor sänker blodets halt av kolesterol effektivare än sojaolja och majsolja trots att torskleveroljan icke innehåller linolsyra utan andra omättade fettsyror. De traditionella bristsymtomen på essentiella fettsyror hos råttor, nämligen dåligt utvecklad päls, fjällbildning och blödning på svansen m. m. häves dock effektivare av sojaolja än av torskleverolja. Det är möjligt att torskleveroljan är effektivare som ett "motgift" mot atheroscleros medan sojaoljan är effektivare mot hudsymtomen på brist av essentiella fettsyror. En ökad tillförsel av E-vitamin kan bevara de omättade fettsyrorerna ofördärvade och kan tydligen på detta sätt för-

stärka effekten av essentiella fettsyror. Docent Blomstrand i Lund har visat att sammansättningen av det fett som sugts upp till de stora lymfkärlen påverkas av dieten så, att vissa fettsyror lättare förenar sig med kolesterol i tarmkanalen och på så sätt underlättar dess resorption. Undersökning av fettsyresammansättningen i cellväggarna både i blodkroppar och i hjärnans celler öppnar perspektiv mot helt nya framtida forskningsområden.

I ett par avslutande artiklar behandlas frågan om dietens halt av fett påverkar blodets benägenhet att levra sig, en fråga som är av stor betydelse för uppkomsten av åderförkalkning. För en tid sedan ansåg man att en hög fetthalt i kosten ökade risken för blodproppsbildning men de nyare undersökningarna har delvis dragit denna teori i tvivelsmål. Det anses för närvarande vara en öppen fråga om samband finns mellan fettkonsumtion och risk för blodpropp.

Nils Brage Nordlander.

Barn och medicin

Vi lever i ett tablettätandets tidevarv. Med detta följer bl. a. hög frekvens av förgiftningsfall och tillbud bland barnen. En studie av orsakerna till "pillerförgiftningarna" hos barn under 5 år presenteras i juni numret av *Pediatrics* 25:1067—1070, 1960, av Alfred J. R. Koumans, Norwalk hospital, Connecticut. De till sjukhuset inkomna förgiftningsfallen förorsakade av fasta läkemedel, blev via medföljande anhörig föremål för en del frågor enligt ett standardiserat formulär. På grundval av svaren delades fallen i 2 grupper, dels sådana som ätit mediciner av typ sömnmedel, järntabletter m. fl., dels sådana barn som ätit preparat, vilka gjorts attraktiva genom glad färgsättning och god smak.

Till de faktorer som är indirekt orsak till att barn äter medicin och blir sjuka räknar man sedan gammalt preparatens lättillgänglighet, förvaringsplats, utseende och smak, barnens naturliga sätt att med munnen och tungan undersöka omgivningen och en benägenhet hos vissa barn att jämt råka illa ut, s. k. olycksfåglar.

När man jämför de båda grupperna finner man att i den första gruppen där barnen ätit läkemedel av typ järntabletter eller sömnmedel hade inte mindre än 67 % sett anhöriga regelbun-

det förtära "piller", jämfört med 13 % i den andra gruppen. 76 % av de tabletter, som barnen i första gruppen förtärde var av tämligen ointressant och föga attraktiv art, bl. a. färgen vit. Av barnen i den grupp, som ätit av de lockande tabletterna, hade 20 av 24 tidigare fått liknande preparat. Vidare visade det sig att i drygt 2/3 av fallen, båda grupperna sammanlagda, förvarades medicinen relativt svåråtkomlig för barnen, så att de först med hjälp av stolar och bord kunde nå den.

Barnets naturliga benägenhet att imitera den vuxnes handlingar tycks alltså spela en framträdande roll som orsak till förgiftningsfall. Dessutom visar undersökningen att välsmakande och färgglada barnmediciner bör utbytas mot om icke direkt illaluktande och beskt smakande mediciner, så dock mot preparat som mindre tilltalar barnens smak och synförmågor. I den fortsatta propagandan för att förhindra förgiftningsfall i hemmen bör man alltså även uppmärksamma den potentiella fara, som ligger i att småbarn ser de vuxna äta tabletter eller annan medicin samt tendensen att göra läkemedel välsmakande och färgglada.

Anders Engström.